

Рецензия

от доц. д-р Йоланда Зографова,

Институт за изследване на населението и човека, БАН,

на дисертационния труд на Милена Френкева,

на тема „Тероризмът, отразен в пресата: влияние върху нагласите и поведението на хората“

за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“

Специалност 3.2 Психология (05.06.10 Социална психология)

Темата за медийното отразяване на насилието и в частност, на тероризма, на която е посветена дисертацията на Милена Френкева, е от темите, родени в реалността на увеличаването, и особено през последното десетилетие, на терористичните акции из различни точки на земята. При тази крайна форма на насилие и масови жертви, медиите са водещ фактор за отразяване на събитията, за въздействие върху масовата психика, и дори в много случаи те са основният канал или медиатор за решаване на даден конфликт.

Трудът обхваща обем от 177 страници, като текстът е върху 147 стр, библиографията съдържа 206 източника, а приложенията са 7 на брой, включващи използваните от дисертанта, методи.

В първа глава, която е така да се каже, теоретико-обзорната част на работата, са обхванати проблеми на социалните нагласи, като са разгледани компетентно по-важните концепции и модели в тази сфера. Характерните особености, структурата, формирането и развитието на нагласите, както и пътищата за промяна чрез различни видове социално влияние са само част от поставените аспекти в богатото съдържание на тази глава от труда. Важен е параграфът, представящ влиянието на пресата върху нагласите, но не самоцелно, а във връзка с отразяването на терористични акции и начините на поднасянето им пред широка аудитория. Отделено е място на моделите на медийни ефекти, както и на основните понятия на теория за масовата комуникация. Съдържателна и логическа връзка между теоретична и

емпирична част е разглеждането същността на явлението “тероризъм” и във връзка с медиите. Обзорът на дефиниции и типологии на тероризма обхваща достатъчно добре обясняващи феномена постановки, без да се дава предимство на някое от определенията. Всъщност, въпреки че в социалните представи и медийни образи тероризмът по-скоро се представя като еднотипно, опасно и засягащо големи групи от хора, както и територии, явление, се оказва, че проявите му са различни видове, а и обектите, спрямо които е насочен, целите, които преследва, оръжията, които използва, принадлежат на различни типологии, класификации на тероризма.

Освен, че тази част демонстрира добрите познания на Френкева в сферата на представените проблеми и тяхното състояние в съвременната научна литература, е и логично свързваща нагласи, поведение и влиянието на пресата върху тях, факторите на медийното влияние и убеждаване и особеностите на отразяването на тероризма от медиите. Значими за работата и професионално поднесени са параграфите за психологията на тероризма и за ефектите на отразения тероризъм върху аудиторията.

Втора глава е посветена на методиката и общата постановка на изследването. Преди да изложи своите изследователски цели обаче, Милена Френкева обстойно ни запознава с Теорията за планираното поведение и нейните категории, като чрез тях очертава теоретичния си модел. Традиционно очакванията за тази част са относно методическата база на изследването, но аз приемам избора на Френкева и си го обяснявам с факта, че адаптирайки социалнопсихологически теоретико-методологически средства за феноменология, изследвана далеч по-често в други научни дисциплини, изисква акцент върху използвания модел, още повече, че тя изгражда и методиката си на основата на Айзеновия модел.

В целите на изследването е да се анализират начини на отразяване на тероризма в българската преса и да се проучи влиянието на отразения тероризъм върху нагласи и поведение на човека. За постигането на целите, са включени задачите и хипотези, вътрешно и логически свързани, произтичащи едни от други, а използваните методи са: контент-анализ на съдържанието на статии от българската преса, въпросник за изследване нагласите към насилието в медиите на Стоицова, собствен въпросник за нагласи към

отразения тероризъм в медиите, метод за измерване на генерализирани очаквания на Величков и кол., въпросник за измерване на тревожността на Спилбъргър, въпросник за определяне на локус на контрола, адаптация на Величков и кол., адаптирана методика със сценарии за възприемане на тероризма на Елизабет Дан.

Трета глава представя данните от изследването и тяхната интерпретация. Събрано е действително богато количество и интересни данни както по отношение на нагласите спрямо насилието и тероризма, отразяван в медиите, така и по посока потвърждение на теоретичния модел в комплекса от взаимовръзки между намерения за информиране за терористични действия и компонентите на Модела за планираното действие – нагласи, субективни норми и възприет социален контрол. Представените анализи на данни обхващат разностранно и богато феноменологията на явлението тероризъм, отразен в медиите, по-специално в печатните. Направен е и контент анализ на статии, отразяващи тероризма в български вестници, през 2006 г. Освен, че се проучва разпределението на статиите за периода, анализирани са медийният език и водещите медийни теми относно скандала по повод карикатурите на Мохамед и войната между Израел и Хизбула, като особено внимание е отделено на използваните метафори и синоними. Доказват се разлики и някои сходства в представянето на новините от двата разглеждани всекидневници. Друг съществен и приносен момент в дисертацията е включване на кроскултурен анализ на български и руски издания относно терористичния удар в Беслан през 2004 година. Изследвайки особеностите на медийния език се оказва, че за в. Труд е характерен по-жив, по-изразителен език, докато за в. Стандарт и руския в. Известия е характерен по-формален, но информативен изказ. Историзмът, който присъства и в едната, и в другата национална преса, е специфичен също — в българските вестници се изразява чрез анализи за съвременната руска история, докато в руския е налице по-широк и разнообразен исторически поглед, което в случая е обяснимо, поради прекия интерес при втория всекидневник. Проведен е контент анализ в три последователни години, което допълнително осигурява стабилност и достоверност на данните, а и представя динамиката в медийното отразяване. Това е характерен подход и при други анализи в изследването на Френкева.

Прецизно са проведени и факторните анализи на съдържанието на компонентите на Модела за планираното действие и взаимозависимостите между тях и намерението за информиране за тероризма от пресата. Факторното решение на нагласите спрямо отразяването на тероризма в медиите в положително-пасивно- отрицателния континуум подкрепя очакванията по посока на нарастване на отрицателното отношение към подобен вид информация. Чрез корелационен анализ се доказва и друга взаимовръзка – налице е макар и не висока, но значима положителна корелационна връзка между намерението да се информират от пресата за тероризма и трите компонента от Модела на планираното поведение, който е частично потвърден в представения анализ.

Според сравнението за нагласи към отразяването на събития с терористичен характер с изследвания на Стоицова –в интервал около 3 години, се оказва, че се увеличава негативното отношение на респондентите. Важен извод е, че младите хора имат установени нагласи към тероризма, отразяван в медиите, при това отчитайки комплекс от фактори като личностни особености, възпрепятстващи информирането, обстоятелства и др. Доказва се също, че мъжете се отнасят по-негативно спрямо тероризма, в сравнение с жените. Интересни наблюдения показват анализите на данните за нагласите спрямо бомбардировки на Израел, и на Хизбула, при които излиза, че студентите не оценяват като терористични действията на нито една от страните /в малка степен, това не се отнася за нагласите към действията на Хизбула/. Достоянство е на работата и фактът, че проблемът е разгледан многостранно – не само възприемането и отношенията спрямо медийното отразяване на събитията, но и нагласите на субектите към подобни събития или явления като терористичните. Всички компоненти на модела, а също и намерението да се информират субектите са подложени на факторни решения и данните са представени коректно, както чрез таблици, така и във включваните твърдения /айтъми/ във всеки фактор. Доказва се, че медийното отразяване на подобни драматични събития като терористичните, може да насочи представите и социалните нагласи към определени начини на тълкуване и реакции, което показва, че освен медиатор, средствата за масова комуникация изграждат медийна реалност, влияеща в силна степен и върху големи аудитории.

Авторефератът съответства на дисертационния труд.

Бих отправила и следната препоръка: Търсенето на взаимовръзки с личностни особености се превръща донякъде в самоцелно – става дума за тревожността и локуса на контрол. Би могло да се мисли повече за въздействието на предиктори от характера на принадлежност към различни социални групи, още повече, че става дума за представи и нагласи, свързани с изследване на проблем на наиндивидуално равнище като този за тероризма.

В заключение, представеният труд е ценен принос в изучаването на същността на медийното отразяване на един все по-често и по-високо тревожен феномен като тероризма. Постиженията на труда са социално значими и могат да бъдат използвани, от една страна, от журналистически кръгове с оглед съобразяване с нагласите на аудиторията и по-точното и безпристрастно отразяване на събитията, а от друга, те са научно важни за развитието на тази пробемна сфера. Предлагам да бъде присъдена образователната и научна степен "доктор" на Милена Френкева.

Дата

04.10.2011

Рецензент и член на Научно жури:

Доц. Д-р Й. Зографова